

Programma 04 Economie en energie

Provincie Noord-Brabant

Inleiding

In het economisch beleid richten we ons op het versterken van de economische structuur, het vergroten van de innovatiekracht en het versterken van onze internationale positie.

Onze doelstellingen zijn uitgewerkt in het Economisch Programma 2020 en de Energie Agenda 2020. Een gezond bedrijfsleven beschouwen wij als noodzaak om daarmee een bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappelijke opgaven.

Dat doet de provincie uiteraard niet alleen, maar met het onderwijs en bedrijfsleven, triple helixorganisaties, Rijk (MIT, Invest.NL) en Europa (Europese programma's, het opstellen van de nieuwe RIS3). De BOM speelt daarbij een belangrijke rol als de uitvoeringsorganisatie voor de provincie op economisch gebied.

Wij hebben via een aantal pijlers gewerkt aan onze doelen:

- Zorgdragen voor het op orde hebben van de basis van de economische infrastructuur in Brabant. Daarbij gaat het om het (mede) mogelijk maken van een (regionaal) arbeidsmarktbeleid en het faciliteren van de ontwikkeling van campussen;
- Op basis van het Economisch Programma versterken we de economische topclusters en stimuleren we (regionale) ecosystemen;
- We zetten in op de energietransitie van Brabant. In 2018 is eens te meer duidelijk geworden dat de energietransitie één van de meest majeure ontwikkelingen voor de toekomst is.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten					
04.01 Algemeen economisch beleid	56.334	16.935	32.015	30.965	1.051
04.02 Economisch programma Brabant	24.977	15.590	37.309	27.713	9.596
04.04 Energie, innovatie en transitie	6.722	5.857	7.161	6.606	555
04.1 Toegerekende organisatiekosten	7.563	7.281	7.571	9.222	-1.651
Totaal Lasten	95.596	45.663	84.057	74.506	9.550
Baten					
04.01 Algemeen economisch beleid	38.286	0	8.843	12.433	-3.591
04.02 Economisch programma Brabant	0	0	350	30	320
04.04 Energie, innovatie en transitie	91	181	181	370	-189
04.1 Overige programmabaten	0	0	0	0	0
Totaal Baten	38.377	181	9.374	12.833	-3.459
Resultaat	-57.219	-45.481	-74.683	-61.673	-13.010

Toelichting

De lastenkant van programma Economie laat een onderschrijding zien van ruim € 11 mln. Deze wordt vooral veroorzaakt doordat uitgaven m.b.t. Innoveren met topsectoren en arbeidsmarktbeleid niet in 2018 zijn gedaan (of voordeliger uitvallen) en/of doorschuiven naar 2019.

Verder is in de raming rekening gehouden met de ophoging van de risicoafdekking m.b.t. verstrekte lening aan Pivot Park.

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de werkelijk gerealiseerde uren hoger uit dan geraamd.

Economie en energie op hoofdlijnen

Algemeen beeld van het programma

In 2018 groeide de Brabantse economie voor het vijfde jaar op rij sterker dan landelijk. Volgens voorlopige cijfers van de ING groeide de Brabantse economie in 2018 met 3%. Ook de werkloosheid daalde in 2018. Volgens de ING zakte de werkloosheid in 2018 van 4,4% naar 3,4 %. Overigens is de verwachting dat de economische groei de komende jaren zal afvlakken.

De lage werkloosheid is een groot goed, maar heeft ook een keerzijde. Voor technische beroepen en voor banen in de logistiek en de zorg bestaan inmiddels stevige tekorten aan geschikt personeel. Zorgwekkend is dat het aantal sectoren dat tekorten heeft toeneemt. Zo vraagt ook de energietransitie om extra menskracht.

Nu, met het einde van de huidige bestuursperiode in zicht, kunnen we vaststellen dat veel van de in het Bestuursakkoord genoemde ambities zijn gerealiseerd en dat een aanzet voor verdere uitvoering is gegeven. Een greep:

- Via het innovatieprogramma HTSM wordt een stevige impuls gegeven aan de maakindustrie. In dat kader zijn in 2018 de eerste bedrijven en het Summa-college in BIC geland;
- Via Braventure – waarin ontwikkelingsmaatschappijen en HBO en WO-instellingen samenwerken – wordt startersondersteuning geboden;
- De Brainport Actieagenda, waarin wij partner zijn, is in 2018 gestart met uitvoering van de eerste projecten;
- Het Leisure Ontwikkelfonds heeft in 2018 de eerste leningen beschikt en ook in 2018 is de sector VTE stevig gegroeid.
- In 2018 zijn de meeste van de Innovatieprojecten op het vlak van arbeidsmarktbeleid afgerond. De projecten hebben mooie resultaten laten zien;
- De aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt wordt voortvarend opgepakt in het kader van MBO-kennisact. De relatie met het bedrijfsleven is hierin een van de kernopgaven;
- In Brabant hebben we ook in 2018 maximaal geprofiteerd van cofinanciering uit Europa. In vergelijking met andere jaren worden er meer projecten op het vlak van arbeidsmarktbeleid door Europa ondersteund.
- Op het vlak van circulaire economie hebben we een aanzet gegeven voor een programmatische aanpak, met benutting van de kracht van onze bedrijven en kennisinstellingen.
- In 2018 hebben PS besloten hoe wij digitalisering een stap verder brengen. Daarnaast is de Bouwsteen Economie en Internationalisering aan PS aangeboden.
- In 2018 zijn, in samenwerking met de in Brabant gevestigde kennis- en onderwijsinstellingen en het regionale bedrijfsleven, de Brabantse Innovatiedagen georganiseerd in Tokio, Israël, Boston en San Francisco..

Nog meer dan in 2017 stond de energietransitie in 2018 zowel internationaal, nationaal, provinciaal als lokaal in het middelpunt van de belangstelling. Deze ontwikkeling vraagt om een duidelijke positiebepaling en daarom hebben we in 2018, met het vaststellen van de Energieagenda 2019-2030, voor het komende decennium op hoofdlijnen onze koers binnen de Brabantse energietransitie vastgelegd. In regionaal verband hebben we als provincie de regisserende rol gepakt in het organiseren van de Regionale Energie Strategieën (RES). Parallel hieraan is de uitvoering van lopende programma's geïntensiveerd. Niet alleen door ons eigen vastgoed te verduurzamen, maar ook door gemeenten te ondersteunen bij de transitie naar aardgasvrije wijken tot de verduurzaming van de industrie, de transitie naar elektrisch rijden en het verduurzamen van sportaccommodaties. Om ervoor te zorgen dat iedereen mee kan doen binnen de energietransitie gingen we voortvarend verder met onze sociale innovatie projecten, het project A16 en startten we de beweging 'Brabant geef Energie'. Met het vaststellen van het plan van aanpak Fueliance en het subsidiëren van de eerste twee demonstratieprojecten paktten we ook op het onderwerp energieopslag en -conversie als provincie de regie om de unieke positie en grote kansen van Brabant in dit gebied te verzilveren.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit het programma worden de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse OntwikkelingsMaatschappij, BOM Holding BV
- Businesspark Aviolanda (BPA)
- Enexis NV
- CBL Vennootschap BV
- CSV Amsterdam BV
- Green Chemistry Campus BV
- Havenschap Moerdijk
- Oss Life Science Park holding
- Oss Life Science Park Vastgoed
- PZEM NV
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV
- Verkoop Vennootschap BV
- Vordering op Enexis BV

In de paragraaf verbonden partijen en in de bijlagenbundel –bijlage 3a van de Jaarstukken is nadere informatie opgenomen, o.a. op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het programma Economie.

04.01 Algemeen economisch beleid

Inleiding

Het Algemeen economisch beleid heeft tot doel bijdragen te leveren aan een sterke regionale economie die toekomstbestendig is en zorgt voor de werkgelegenheid van morgen. In een wereld waarin ontwikkelingen razendsnel gaan (brexit, mogelijke handelsconflicten, technologische ontwikkelingen) is aanpassingsvermogen de sleutel tot toekomstig succes. Kennis – en kenniscirculatie – is daarvoor onontbeerlijk.

Voor een duurzame economische ontwikkeling is het belangrijk dat de basis op orde is en blijft. Als uitvloeisel van het Bestuursakkoord is in dat kader ingezet op arbeidsmarktbeleid en campusontwikkeling (zie daarvoor programma Werklocaties).

In 2018 is vanuit diverse lijnen in verschillende programma's gewerkt om onze ambities te realiseren. Het behoud van de status als internationale topkennis- en innovatieregio is daarin leidend.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Zorgdragen voor een wendbare en kwalitatief hoogstaande arbeidsmarkt

Arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt vormt de Achilleshiel voor verdere economische ontwikkeling. Daarbij is het van belang dat werkgevers kunnen beschikken over de juiste hoeveelheid arbeid, op het juiste moment, met de juiste competenties en op de goede plaats. Dit vormt ook het leidmotief voor de Arbeidsmarktregio's, die wij in de uitvoering daarvan faciliteren.

Met de start van het huidige college in 2015 waren de vraagstukken vanuit arbeidsmarktperspectief wezenlijk verschillend van nu. Inmiddels is sprake van arbeidskrapte in plaats van een overschot. Daarnaast hebben digitalisering, voortschrijdende technologie en dataficering een stevige invloed op de arbeidsmarkt.

Voor het onderwijs betekent dit een grote opgave. In dat kader hebben wij in 2018 onze inspanningen geleverd om het (technisch) VMBO te ondersteunen in hun aanvragen richting Rijk om het technisch VMBO te versterken.

Wij hebben het MBO Kennispact middels een subsidie in staat gesteld het onderwijsaanbod aan te passen aan de vraag vanuit werkgevers. Daarnaast wordt door het Kennispact bezien hoe de macrodoelmatigheid verhoogd kan worden en hoe het alom onderschreven principe van "hybride" leerkrachten uitgevoerd kan worden. Met de

Brabantse HBO instellingen voeren wij hierover het gesprek.

Via het PACT-Brabant is in 2018 een impuls gegeven aan het stimuleren van het denken over robotisering. Ook om reshoring mogelijk te maken.

Vernieuwing van de arbeidsmarkt heeft ook gestalte gekregen via het tenderprogramma Innovatieve projecten arbeidsmarkt. In 2018 zijn deze zo goed als afgerond.

Talent

Wij kunnen onze (economische) ambities niet waarmaken zonder te investeren in het ontwikkelen, aantrekken en behouden van talent. Topbedrijven als ASML, NXP en Phillips halen talent niet alleen uit Brabant en Nederland, maar opereren ook internationaal. Daarvoor is het nodig om als provincie aantrekkelijk te zijn, een provincie waar het goed wonen, werken en recreëren is. Tal van projecten en activiteiten die wij uitvoeren dragen in meer of mindere mate hieraan bij. Daarnaast ondersteunen wij Brainport Development in het aantrekken van talent. En we bieden een economisch klimaat dat uitnodigt tot investeren en innoveren. Brabant heeft veel te bieden. Door branding brengen we de aantrekkingskracht van onze provincie over het voetlicht. Binnen die context maken bedrijven en burgers uiteraard wel zelf hun eigen keuzen.

De provincie is slechts één van de spelers met een rol richting talent. Ook onze partners hebben een verantwoordelijkheid en pakken de handschoen op in het creëren van een aantrekkelijk vestigings-, leef- en ontwikkelklimaat. De Brabantse B5 steden investeren fors in hun cultuur aanbod en evenementen, ook voor jongeren. Onderwijsinstellingen investeren in het opleiden en aantrekken van (internationale) studenten en het bedrijfsleven en Brainport zetten programma's op voor (internationale) kenniswerkers

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Werklocaties (prg.4 Economie en energie)

In 2018 hebben we versnelling in de (door)ontwikkeling van campussen gerealiseerd, door het opzetten/optimaliseren van de governance-structuur om de slagkracht te vergroten (Metalot, Pivot Park), door (financiële) participatie in de campusontwikkeling (BIC, Automotive Campus) en door het faciliteren van de groeiambities van bedrijven op een campus (waaronder Lightyear op Automotive Campus).

Voor verdere informatie m.b.t. werklocaties, verwijzen we naar 02.01 Ruimtelijke ontwikkeling van het Brabantmozaïek onderdeel Uitvoeringsprogramma werklocaties.

Stimuleren van vrijetijdseconomie

In 2018 heeft marketingorganisatie VisitBrabant haar diensten en functionaliteiten verder uitgebouwd. Doel daarvan is om meer (inter)nationale bezoekers aan te trekken die langer blijven. Daarvoor is het ook van belang om ondernemers, steden, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties te binden. Met deze doorontwikkeling heeft VisitBrabant een steeds sterkere en door partners geaccepteerde positie gekregen als Brabantbrede marketingorganisatie voor de Brabantse Vrijetijdseconomie.

De nieuwe PR-campagne Brabant is Open, met jaarronde arrangementen, was zeer succesvol met een groot bereik, ook naar touroperators. Daarnaast is in 2018 door PS besloten over ondersteuning van de Van Gogh Heritage Foundation. Ook andere crossovers hebben in 2018 meer body gekregen, zoals met erfgoed (realisatie Zuiderwaterlinie) en agrifood Brabant celebrates food).

Het Leisure Ontwikkel Fonds leidt tot kwaliteitsverbetering van het aanbod, met voldoende kwalitatieve aanvragen en deelname van alle regio's. In 2018 zijn de eerste leningen verstrekt.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Vrijetijdseconomie (VTE)

Met de beschikbare middelen heeft de Brabantbrede marketingorganisatie VisitBrabant zich nog beter kunnen positioneren door haar portefeuille aan diensten en producten. Deze zijn gericht op de consument, (inter)nationale bezoeker, door het in de markt zetten van de provinciale opgaves food (Brabant Celebrates Food) en cultuur (Van Gogh Heritage Foundation), maar ook met de pr-campagne Brabant is Open met jaarronde boekbare arrangementen. Met de Businessdesk biedt zij haar producten en diensten aan voor ondernemers en partners als steden en kennisinstellingen. VisitBrabant is een gewaardeerde netwerkorganisatie met succesvol georganiseerde Leisure events voor ondernemers. Via het Routebureau Brabant is de Zuiderwaterlinie beleefbaar gemaakt met een wandelroute van Bergen op Zoom tot Grave. Ook heeft VisitBrabant een belangrijke rol om het in de markt zetten van andere provinciale opgaves en thema's, zoals de zakelijke markt (Branding) en Design (Cultuur).

Mogelijk kansrijke projecten zijn opgewerkt en hebben een aanvraag ingediend bij het Leisure Ontwikkel Fonds. De eerste lening is in 2018 verstrekt. Doel van het verstrekken van de leningen is kwaliteitsverbetering van het leisure-aanbod in Brabant.

Daarnaast zijn we als provincie nauw betrokken richting voorbereiding en verdere uitwerking van de eerste Nationale ToerismeTop en het gepresenteerde Perspectief Bestemming Nederland 2030. Tot slot minitoren we de effectiviteit van beleid en informeren interne en externe stakeholders over de resultaten.

Internationalisering & Branding + Europese Programma's

Internationalisering en branding

Wij hebben ingezet op internationale bewustwording, samenwerking van het regionale bedrijfsleven en kennis- en onderwijsinstellingen en het verzilveren van kansen in het buitenland. We hebben de ingeslagen internationale weg doorgezet en specifiek uitvoering gegeven aan de Intensivering Internationalisering en Branding 2017-2019. Daarnaast hebben we vorm en inhoud gegeven aan de verbreding van internationalisering naar andere beleidsterreinen dan economie. De naderende Brexit is voor de provincie aanleiding geweest om sterker in te zetten op innovatiesamenwerking binnen het (continentale) Europa met name op de gebieden nanotechnologie, regeneratieve medicijnkunde, fotonica en robotica.

Door het ontwikkelen van instrumentarium en het oprichten van een branding netwerk, is de basis gelegd voor aandacht en inzet voor regiobranding. Er is een Brabantbrede beweging in gang gezet, waarbij gezamenlijke waarden de basis vormen.

Europese programma's

Met behulp van Europese programma's hebben we zoveel als mogelijk en op een strategische manier gebruik gemaakt van de kansen die Europa ons biedt om provinciale beleidsdoelen te bereiken.

Meer informatie over de Europese programma's is terug te vinden in paragraaf 9.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Internationalisering en branding

De belangrijkste bijdragen die hebben geleid tot het bereiken van onze doelstellingen zijn de Brabantse Innovatiedagen die georganiseerd zijn in Tokio, Israël, Boston en San Francisco. In samenwerking met de in Brabant gevestigde kennis- en onderwijsinstellingen en het regionale bedrijfsleven. Daarnaast zijn samenwerkingsovereenkomsten op het gebied van innovatie gesloten op het gebied van mechatronica met andere Europese regio's en is de samenwerking op het gebied van fotonica met Saksen in gang gezet.

De verbreding van internationalisering naar andere beleidsterreinen dan economie heeft plaatsgevonden op de gebieden Agrofood en Cultuur. Brabant Branding heeft in 2018 grote stappen gezet op het gebied van het activeren van Brabantse partners in het Branding Netwerk Brabant. Hierdoor zijn er (inter)nationaal mooie gezamenlijke resultaten bereikt (o.a. rondom het thema 'Talent' met een internationale campagne i.s.m. Brainport, en met de oprichting van een journalistiek platform in Duitsland). Daarmee ondersteunt Brabant Branding de internationale activiteiten van (o.a.) de Provincie. Daarnaast is het instrumentarium uitgebreid met o.a. de Brandbox.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beleidsnota	Indicator	Is de prestatie in 2018 gerealiseerd?
Doelstelling		
Prestaties		
Economie		
Economisch programma 2020		
<i>Versterking regionale topsectoren</i>		
	Vier mandaatinstellingen die subsidie namens GS verstrekken voor projecten in de startof experimentele fase die bijdragen aan de versterking van de high-tech industrie in Zuidoost-Brabant, agrifood sector in Noordoost-Brabant, social innovation in Midden-Brabant en smart industry in West-Brabant Indicatoren: 1) aantal ondersteunde projecten met streefwaarde 50 en 2) uitgelokte private investeringen met streefwaarde € pm mln	Ja, prestatie gerealiseerd.
		Ter toelichting: : West-Brabant 4 projecten, Midpoint Brabant 11 projecten, Agrifood Capital 9 projecten, Zuidoost Brabant 25 projecten beschikt in eerste tender april 2018
		Recent in de landelijke MKB Innovatie top 100 2018 staan 6 bedrijven uit Brabant medegefinancierd met REAP subsidie.
	Aantal ondersteunde projecten bij bestuursrapportage voorlopig bepaald op 50	Indicatoren: 1) aantal ondersteunde projecten 52
		2) uitgelokte private investeringen thans niet bekend.
	Verplichte kpi mbt regionale econ.: Percentage toename van het Bruto Regionaal Product ten opzichte van het voorgaande jaar streefwaarde 2,5 % per jaar.	Naar verwachting komt de economische groei voor Brabant in 2018 uit op 3%. Bron: ING
		https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/jouw-provincie/vooruitzichten-regios/regios/regionale-economie.html
<i>BOM</i>		
	Aansturing van en samenwerking met Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) door middel van jaarplannen met concrete prestatie-indicatoren (indicator: opdracht obv. Jaarplan) Streefwaarde 1	Ja, in 2018 is het activiteitenplan 2018 vastgesteld.
<i>Internationalisering</i>		
	Aantal handelsmissies Streefwaarde 2 handelsmissies	
	Handelsbevordering en meerjarenplan BOM Streefwaarde 6-8 handelsmissies, 3-4 informatie-bijeenkomsten, 60 deelnemende Brabantse bedrijven	Gerealiseerd. Waarbij het aantal deelnemende bedrijven is blijven steken op 50. Handelsmissies hebben plaatsgevonden naar Zuid-Duitsland, Amerika, China, Israël.
	Aantal matchmaking gesprekken Streefwaarde 300 in periode 2017-2019	
	Aantal acquisitieprojecten streefwaarde 30	
	aantal arbeidsplaatsen streefwaarde 1000	
	totaal investeringsbedrag streefwaarde € 100 mln	
	percentage eigen leads vanuit BOM streefwaarde 10%	
	percentage projecten met een R&D-activiteit streefwaarde 15%	
<i>Internationalisering</i>		
	Innovatiesamenwerking fotonica Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van Acquisitie-plan voor Photon Delta i.s.m. Bom Summerschool met MIT Boston Samenwerking Holst met Nanjing Universty naar Brabant innovation day.	Tevens is een samenwerkingsverband tussen Holst en Nanjing University afgesloten.
		Summerschool met MIT Boston heeft vanwege organisatorische problemen

	binnen de Technische Universiteit Eindhoven niet plaatsgevonden.
Samenwerkingsrelaties Streefwaarde: 3 samenwerkingsrelaties met diverse regio's	Er is 1 samenwerkingsrelatie gerealiseerd op het gebied van fotonica en 1 samenwerkingsrelatie op het gebied van mechatronica.
<i>Branding</i>	
Profilering van de regio	
Online platform Brabant branding live 2 bijeenkomsten Custodians of the brand	Brandbox is live: www.brandbox.com
	Vier succesvolle bijeenkomsten met Branding Netwerk Brabant georganiseerd, waar de custodians goed vertegenwoordigd waren. Aparte gesprekken met de custodians BOM en VistiBrabant zijn gepland voor eind 2019.
Aangevul-de 'brand box' Actueel online platform Succesvolle advisering on-brand/off-brand bij 10 projecten/evenementen	Brandbox is aangevuld en continu geactualiseerd.
	Diverse (>10) projecten en evenementen van advies en praktische ondersteuning geboden.
Duitsland Mediascan op thema Medische Technologie Streefwaarde 4 artikelen in relevante Duitse media (incl. social media) op HTSM en medtech	Mediascan uitgevoerd in 2017.
	19 artikelen verschenen over Brabantse thema's, relevant voor de Duitse markt en voor de Brabants-Duitse samenwerking.
Profileringsactiviteit: streefwaarde 1	
Aantal invest. Buitenl. Bedrijven Aantal investeringen Stimuleren uitbr. investeringen Streefwaarde via activiteitenplan BOM 2017	
Brabant boodschap en uitstraling op internationale beurzen en missies samen met partners. Streefwaarde 3 internationale beurzen.	- IMEX Frankfurt en IBTM Barcelona i.h.k.v. de MICE-markt (door VisitBrabant ConventionBureau).
	- Patent Match
	- PHAPPS Week
	Diverse missies Internationalisering
Actieve benadering van de internationale pers rond internationale activiteiten en successen Streefwaarde minimaal 1 doelland bij minimaal 1 thema	- Diverse artikelen in Duitsland aangeboden
	- Internationale campagne via social media op thema 'Talent' i.s.m. Brainport
Extra zwaartepunt branding op ondersteuning internationale acquisitie, in relatie tot activiteiten van o.a. Internationalisering en BOM 1. Structurele samenwerking met BOM in strategie gericht op Duitsland. 2. Toepassing van film ter ondersteuning gekozen merkwaarden gepland voor najaar 2018	1. Internationaal journalistiek Platform opgericht t.b.v. branding-activiteiten in Duitsland.
	2. gereed.
Minimaal 2 grotere producties ter ondersteuning van gekozen merkwaarden	- Video ter duiding merkwaarden: Be Brabander
	- Brandbox
	- Onderzoeksinstrumentarium is in de maak.
Tweejaarlijkse monitoring van aangescherpte propositie streefwaarde 1 nulmering t.a.v. % uitputting	
<i>Europese programma's</i>	
OPZuid en POP3	
Vormgeven en lanceren van succesvolle openstellingen (lage uitvoeringskosten, effectieve governance, betrouwbaar financieel systeem) binnen de majeure programma's die aansluiten bij de doelstellingen van de Agenda van Brabant en de RIS3 gedurende het hele jaar 2017 en zijn afgestemd met het veld	Gerealiseerd , continu proces.
OPZuid openstellingen 1e helft 2018 streefwaarde 1	Gerealiseerd

OPZuid openstellingen 2e helft 2018 streefwaarde 1	Gerealiseerd
POP3 openstellingen 1e helft 2018 streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 5 naar 4.	Gerealiseerd
POP3 openstellingen 2e helft 2018 streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 2 naar 5.	In plaats van de bijgestelde 5 openstellingen hebben er 4 openstelling plaatsgevonden in 2e helft 2018.
Interreg openstellingen 1e helft 2018 streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 naar 3.	Gerealiseerd
Vanguard initiatief	
Het opwerken van innovatieve baanbrekende pilotprojecten met als doel 2 Nederlandse pilots een volgende ontwikkelstap te laten maken prestatie (kritiek) streefwaarde 1 pilotproject 1e helft 2018	Gerealiseerd (1 pilot project (FOKUS) in juni 2018 van start gegaan) Tweede project is in afwachting goedkeuring Interreg NWE aanvraag (ingediend 20 november 2018).
EFSI/Invest.nl i.o.	
Implementatie van de MKB-plus faciliteit uitgaande van positieve besluitvorming in samenwerking in samenwerking met Invest.NL i.o. MKB plus loket (equitydeel) 1e kwartaal 2018 Streefwaarde 1	Gerealiseerd (eind augustus 2018 van start gegaan)
MKB plus loket (leningen deel) najaar 2018 Streefwaarde 1	Nog mee bezig, wachten nog op oprichting van Invest.nl. (besluitvorming Eerste en Tweede Kamer) Verwacht wordt dat dit in het tweede kwartaal 2019 gaat plaatsvinden. Nieuwe streefwaarde is dus 2e kwartaal 2019.
Nieuwe programmaperiode	
In verband met de voorbereiding voor de nieuwe Europese structuurperiode 2021-2027 zal de RIS3 worden herzien Streefwaarde 1 Nieuwe RIS strategie 2de helft 2018.	Proces is vertraagd, vanwege bestuurlijke overwegingen in Zuid Nederland maar ook vanwege vertragingen in Brussel. Verwacht wordt dat in het tweede kwartaal 2019 er een concept klaar ligt.
Analyse ERAC Rapport	
Aanbieden van jaarlijks analyse i.r.t. de mogelijkheden voor nieuwe Europese financieringsinstrumenten voor Brabant Streefwaarde 1 monitoringsrapportage kansen Europese financieringsinstrumenten voor Brabant 2e helft 2018	Gerealiseerd, in 2018 is tweemaal het monitoringsrapport Europese financieringsinstrumenten geactualiseerd (1 april 2019 en 1 september 2019) en beschikbaar gesteld.
1 jaarverslag Stimulus	Jaarverslag 2017 is af in 2018 en jaarverslag 2018 zal in april 2019 af zijn

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten	56.334	16.935	32.015	30.965	1.051
Baten	38.286	0	8.843	12.433	-3.591
Resultaat	-18.048	-16.935	-23.173	-18.532	-4.641

Toelichting

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Algemeen economisch beleid	1.328
Subsidie BOM	620
(her) Waardering Deelnemingen/verbonden partijen	1.074

Europese Programma's: - Efro OP-zuid	-2.995
Uitvoeringskosten Europese Programma's	1.510
Cofinanciering Interreg/OP-zuid	-420
Overig	-66
Totaal afwijking lasten	1.051

Algemeen economisch beleid

Verschil ad € 1,3 mln. wordt grotendeels veroorzaakt door lagere proceskosten in het kader van Circulaire Economie, Biobased Economie en communicatie kosten en doordat kosten van brainport actieagenda doorschuiven naar 2019.

Subsidie Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM)

M.b.t. 2017 is er een positief afwikkelingsverschil van € 0,6 mln. Hiervan wordt voorgesteld om het bedrag over te hevelen t.b.v. uitvoering meerjarenplan BOM.

Deeln./VP

Betreft risicoafdekking BOM holding; geraamde ophoging voorziening is niet benodigd.

Europese programma's

- Efro bijdrage OP Zuid bijdrage is € 3 mln. hoger dan geraamd, dit betreft een budgettair neutrale boeking (zie ook baten),
- Uitvoeringskosten Eur. Programma's betreft met name uitvoeringskosten POP3 vallen lager uit dan geraamd.
- Cofinanciering Interreg/Op Zuid; De werkelijke kosten m.b.t. Interreg zijn hoger dan geraamd, hier staat een onttrekking uit reserve Cofinanciering Europese Programma's tegenover.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000

Efro bijdrage OP Zuid	3.319
Overig	272
Totaal afwijking baten	3.591

Efro bijdrage OP Zuid is € 3,3 mln. hoger dan geraamd, dit betreft een budgettair neutrale boeking (zie ook lasten).

04.02 Economisch programma Brabant

Inleiding

Met het Economisch Programma Brabant 2020 heeft de Provincie Noord-Brabant de ambitie om tot de top 5 meest innovatieve regio's van Europa te behoren. Onderdeel van dit programma is de lijn 'Op weg naar de top', bedoeld om innovatie en innovatieve oplossingen voor maatschappelijke opgaven te versterken. Het programma doet dat in zes topclusters: Lifetec (Life Sciences & Health; Medische technologie en farmacie), AgroFood, High Tech Systemen en Materialen (inclusief Automotive en Solar), Logistiek, Biobased Economy en Maintenance.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het versterken van de economische structuur en verbeteren we de innovatiekracht van Noord-Brabant

Economisch programma Brabant

Technopolis heeft in het kader van art 217a Provinciewet onderzocht in 2018 in hoeverre het onderdeel ‘Op weg naar de top’ van het Economisch Programma Brabant 2020 in uitvoering is genomen en op koers ligt. Overall concludeert Technopolis dat het programma doelgericht en efficiënt functioneert en ernaar streeft doeltreffende inzet van instrumenten te realiseren.

In 2018 is voor het topcluster Lifetec (Life Sciences & Health) een nieuw uitvoeringsprogramma vastgesteld met programmalijnen waar een koppeling wordt gelegd met het bredere Brabantse ondernemersklimaat die zich in samenhang richten op het duurzaam versterken van het life sciences & health cluster. Vanuit de programmalijn smart data is in 2018 gestart met 2 initiatieven die een voorwaarde vormen om vervolgstappen te kunnen zetten. Het gaat om een eerste uitwerking van de actielijnen datacompetentie en data delen, voor het vergezicht hightech/maakindustrie. Voor fotonica is een convenant getekend door overheden, waaronder provincie Noord-Brabant, bedrijven en kennisinstellingen om samen te investeren in het versnellen van de ontwikkeling van geïntegreerde fotonica.

Vanwege het feit dat het een experiment is, is eind 2018 de deelname aan het Europese programma Manunet geanalyseerd. Hoewel het in de kern een interessant netwerk is, is de samenwerking op projectniveau anders gelopen dan verwacht. Projectpartners wijzigen of trekken zich terug, de toekenningscriteria zijn nog onvoldoende uitgekristalliseerd en er is onderling een groot verschil in beschikbare budgetten. Dat maakt dat het besluit is genomen om de projectsamenwerking stop te zetten. Omdat Interregionale samenwerking van mkb-ers belangrijk blijft, wordt dit onderdeel geborgd via het bestaande Europese innovatienetwerk Vanguard Initiative.

In 2018 zijn de eerste bedrijven en kennisinstellingen gehuisvest op de Brainport Industries Campus (BIC), hier zullen vooraanstaande kennisinstellingen en gerenommeerde bedrijven samenwerken om ideeën te realiseren en business cases te ontwikkelen.

Digitalisering

Vanuit de ambitie sneller en adequater in te springen op de ontwikkelingen in de digitale wereld hebben Provinciale Staten op 29 juni 2018 de verkenning ‘Brabant digitaliseert’ vastgesteld. Deze strategische verkenning heeft de kansen en bedreigingen in kaart gebracht die ontstaan uit de digitalisering van economie en samenleving in Brabant. Daarmee is het programma Digitale Agenda gestart medio juli.

Kansen dienen zich aan indien robuust wordt ingezet op een viertal beleidsambities:

1. Het versnellen van maatschappelijke transitieopgaven in Brabant op het gebied van energie, voedsel, zorg, veiligheid en mobiliteit door middel van proactief inzetten van digitale technologieën in deze opgaven. Dit heeft in 2018 geleid tot de volgende dossiers: Woonconnect (PS-dossier), lancering Connect.NL, Brainport Smart District, CyberWeerbaarheidscentrum, Data Valuecenter Smart Industry (alle GS-dossiers) en een werkbezoek aan Estland.
2. Het versterken en verder uitbouwen van een koploperpositie in de nieuwe data-economie in Brabant, door samenwerkingen rondom data in Brabantse topsectoren te faciliteren, innovatief digitaal ondernemerschap te bevorderen en digitaal talent op te leiden en aan te trekken. Dit heeft in 2018 geleid tot de volgende dossiers: verdere uitwerking samenwerking JADS, benoeming directeur JADS Association (bedrijvencluster), participatie in MindLabs en (mede) organisator Bossche DataWeek.
3. Het bewaken van de optimale connectiviteit in Brabant, onder meer door het volgen van de uitrol van NGA-netwerken door de markt en het bevorderen van de realisatie van een ‘BrabantRing’. Dit heeft in 2018 geleid tot de volgende dossiers: het financieel mogelijk maken van de Tilburg FiberExchange en het opheffen van het BreedbandFonds, dat bij de BOM was ondergebracht.
4. Het intensiveren van de provinciale inzet op interne digitalisering om het digitale voorzieningenniveau ‘fit-for-future’ te maken in het licht van de hogere eisen op het gebied van informatieveiligheid, privacy, gegevensbescherming, e-dienstverlening, één overheid, digitaal werken en datamanagement. Dit heeft in 2018 geleid tot een intentieverklaring met het CBS om samen met behulp van kennis, data en expertise beter beleid te maken.

Tegelijkertijd heeft BrabantAdvies haar advies ‘Risico’s en kansen van digitalisering vanuit politiek-bestuurlijk perspectief’ uitgebracht. Daarin zijn vier politiek-bestuurlijke interventiegebieden gesignaleerd. Zij worden meegenomen als randvoorwaarden bij de verdere beleidsontwikkeling:

1. Regionale arbeidsmarkt en talentontwikkeling;

2. Sociale en fysieke veiligheid;
3. Sociale kwaliteit;
4. Kwaliteit van het Openbaar Bestuur.

Dit heeft in 2018 geleid tot het samenbrengen van sociale partners om aan de slag te gaan met het onderwerp 'digitale tweedeling'.

Circulaire Economie

De provincie heeft een overkoepelende Bouwstenennotitie Circulaire economie ontwikkeld. De notitie vormt input voor het nieuwe economisch programma, de Omgevingsvisie en nieuw beleid in de volgende bestuursperiode. Het is een opmaat voor een nieuw uitvoeringsprogramma dat in de loop van 2019 ontwikkeld wordt. In de tussentijd worden de vrijgemaakte procesmiddelen ingezet om aan te haken bij lopende ontwikkelingen en (inter)provinciale projecten op het gebied van de drie gekozen transitiepaden 'Bouw & Infra', 'Biomassa & voedsel' en 'Maakindustrie' zodat voorgesorteerd kan worden op de komende periode. Tegelijkertijd is ook intern werk gemaakt van een integrale organisatie rondom het kernteam Circulaire Economie om het thema in de volle breedte en vanuit alle programma's op te pakken. Op de gekozen transitielijnen is een start gemaakt met tal van projecten die bijdragen aan het circulair Brabant.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Arbeidsmarkt

Spil in ons Arbeidsmarktbeleid zijn de Triple Helix arbeidsmarktregio's. In 2018 hebben zij uitvoering gegeven aan hun werkplan, dat wij financieel ondersteunen.

Op dit moment is sprake van arbeidskrapte in plaats van een overschot. Daarnaast hebben digitalisering, voortschrijdende technologie en dataficering een stevige invloed op de arbeidsmarkt. In PACT Brabant, waarin de arbeidsmarktregio's, werkgevers, werknemers, onderwijs en de provincie zijn vertegenwoordigd, zijn dat thema's waarvan de consequenties worden gedeeld. Vanuit het PACT is het initiatief genomen om robotisering in Brabant een stap verder te brengen, ook om Reshoring mogelijk te maken. Daarnaast is door de veranderingen op de arbeidsmarkt het thema Leven Lang Ontwikkelen toegenomen aan belang.

Voor het onderwijs betekenen de veranderingen een grote opgave. In dat kader hebben wij in 2018 onze inspanningen geleverd om het (technisch) VMBO te ondersteunen in hun aanvragen richting Rijk om het technisch VMBO te versterken.

Wij hebben het MBO Kennispact middels een subsidie in staat gesteld het onderwijsaanbod aan te passen aan de vraag vanuit werkgevers. Daarnaast wordt door het Kennispact bezien hoe de macrodoelmatigheid verhoogd kan worden en hoe het alom onderschreven principe van "hybride" leerkrachten uitgevoerd kan worden. Met de Brabantse HBO instellingen voeren wij hierover het gesprek.

Vernieuwing van de arbeidsmarkt heeft ook gestalte gekregen via het tenderprogramma Innovatieve projecten arbeidsmarkt. In 2018 zijn deze zo goed als afgerond.

Innoveren met topclusters voor maatschappelijke opgaven

Mijlpalen 2018

- Over het onderwerp Smart Data binnen het innovatieprogramma High Tech Systemen en Materialen hebben uw Staten besluit Ontwerpbesluit 63/18 B geaccordeerd, aangaande de twee actielijnen datacompetentie en datadelen en
- start van de twee projecten Data Value Center Smart Industry en Realisatie testomgeving Digitale Fabrieken.
- Over de cross-over High Tech/Agrofood is een Statenmededeling, december 2018 verschenen. In 2019 wordt de uitwerking van deze cross-over voorgelegd aan Provinciale Staten op basis van nader te detailleren businesscases.
- Binnen de Fabriek van de Toekomst op BIC zijn in 2018 bijvoorbeeld het fieldlab Advanced Manufacturing Logistics (AML) met als doel de realisatie van een proefopstelling van nieuwe oplossingen voor complexe logistieke samenwerkingsvormen, bij AddFab 3Dmetalsfabricated zijn de doelen het stimuleren van slimme groei van de Nederlandse maakindustrie en het verder versterken van de Zuid Nederlandse kennisinfrastructuur voor 3D-metaalprinten.

- Over het onderwerp meerjarenprogramma Maintenance & Services is Statenvoorstel 58/18 door uw Staten geaccordeerd. De strekking is het internationaal positioneren en profileren van Brabant als World Class Maintenance Hotspot.
- Binnen biobased economy heeft de focus gelegen op de versterking en organisatie van het cluster Biobased Delta en de internationale positionering van het cluster. Tevens wordt toegewerkt naar een nieuw meerjarenprogramma 2018-2030. In 2018 is sterk ingezet op de samenwerking tussen de toplocaties en de aanwezige faciliteiten als de campussen, research centra en applicatie centra. De Green Chemistry Campus is daar een belangrijke schakel in en is in 2018 ook uitgebreid met een demofaciliteit waar o.a. TNO, VITO en ECN gevestigd zijn in het kader van het BioRizon onderzoeksprogramma. Samen met BOM en Rewin zijn concrete projectvoorstellen uitgewerkt rondom scale up van biobased MKB bedrijven en financiering hiervan via het Biovoice programma. Een deel van deze projecten heeft zijn weg gevonden in de Regiodeal MidWest. Via het symbiose programma symbiose for growth is gestart met het initiëren van symbioseprojecten tussen bedrijven rondom uitwisseling van reststromen en energie.

MKB en ondernemerschap

In aansluiting op het nieuwe regeerakkoord is in juni 2018 een nieuwe Samenwerkingsagenda overeengekomen tussen de provincies, het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, de topsectoren en Ondernemingsorganisatie MKB-Nederland. Onderdeel daarvan is voortzetting van de MIT-regeling. Een ander onderdeel is het proces om het innovatiebeleid meer te richten op een aantal maatschappelijke uitdagingen (missies) en een aantal sleuteltechnologieën. De missies worden in het voorjaar van 2019 door het kabinet vastgesteld.

Als vervolg op de Valorisatieprogramma's is een toekomstbestendige organisatie voor startupondersteuning opgebouwd in de vorm van Braventure. Daarnaast is het Brabant Startup Fonds opgericht voor de financiering van startups in de vroege fase. Inmiddels zijn de eerste leningen vanuit het Brabant Startup Fonds verstrekt.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beleidsnota	Indicator	Is de prestatie in 2018 gerealiseerd?
Doelstelling		
Prestaties		
Beleidskader en uitvoeringsagenda Vrijtijdseconomie PS 11/13		
<i>MKB en ondernemerschap</i>		
	Aantal ondersteunde starters Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 125 naar n.v.t.	n.v.t.
	Aantal verstrekte, uitstaande en terugbetaalde PoC en preseedleningen Streefwaarde aantal leningen aan startups 35	Gerealiseerd
<i>Innovatie met topclusters voor maatschappelijke opgaven</i>		
	Aantal obv. programma's Topclusters toe te voegen testomgevingen (Living Labs, field labs, proeftuinen). Streefwaarde 13	Gerealiseerd, als voorbeelden zijn te noemen: flexible manufacturing en Eindhoven MedTech Innovation Center
	Aantal ontwikkelde en begeleidde business cases, zowel vanuit samenwerking (clusters) als individueel (bedrijfsontwikkeling) streefwaarde 102	Blijft iets achter bij prognose met 88. De ervaring in 2017 en 2018 heeft geleerd dat het jaarlijkse aantal nieuwe portfoliobedrijven iets te hoog is ingeschat.
	Aantal bedrijven dat begeleid is naar financiering en dat heeft gekregen Streefwaarde 36	Nagenoeg gerealiseerd met 32, waarvan 18 nieuw en 14 vervolg financieringen zijn.
	Aantal projecten waarbij sprake is van een bijdrage aan maatschappelijke opgaven (koppeling met het Economisch Programma 2020) Streefwaarde 60%	Op koers
<u>Het versterken van de regionale economische structuur en het innovatievermogen van het innovatief MKB. Deze innovatiekracht benutten we vervolgens ook voor het ontwikkelen van slimme, innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken.</u>		
	Aantal via MIT- resp. OPZuid ge(co)financierde projecten gericht op productontwikkeling streefwaarde: 25-30 proj. met betrokkenheid van >50 MKB-bedrijven	Bijna gerealiseerd. Via MIT zijn 22 projecten ge(co)financierd waarbij 50 Brabantse bedrijven betrokken zijn.
		De tender in OPZuid heeft opengestaan in 2018, maar afronding vindt plaats in 2019. Daarmee vindt ook de verantwoording plaats in 2019.
	D.m.v. RedMedTech fonds; uitstaande leningen:	Sinds 2017 is het fonds in de beheerfase,
	aantal octrooileningen (12 gedurende looptijd)	Aantal octrooileningen is 4,
	aant. pre-seedleningen (12 gedurende looptijd)	Aantal pre-seedleningen is 5
	aant. proof-of-conceptlening (12 ged. Looptijd)	Aantal proof of conceptleningen is 6
	D.m.v. Life Science & Health Fonds; Financiële ondersteuning o.g.v. medicijnontwikkeling (indicator: aantal bedrijven)	Aantal bedrijven die gehuisvest zijn op het park: 56
	D.m.v. Business Park Aviolanda; (indicator: aantal nieuw gevestigde bedrijven op BPA) streefwaarde 1 per jaar	Gerealiseerd, zoals OneLogistics en HeliOne.

Tot standkoming Maintenance op BPA Streefwaarde 1 per jaar	
D.m.v. Oss Life Science Park; ingroeipercantage (indicator: % verhuurd tov lokaal verhuurde ruimte) Streefwaarde 70%	Gerealiseerd, 73% verhuurd
<i>Uitvoeringsagenda vrijetijdseconomie</i>	
Activatie bezoekers op platform VisitBrabant	De website trekt gemiddeld zo'n 50.000 unieke bezoekers per maand waarvan 7.000 buitenlandse bezoekers. De social media-kanalen van VB hebben in totaal bijna 40.000 volgers (Twitter, Facebook, Pinterest en Instagram).
Activatie ondernemers, aantal verbonden ondernemers en netwerken (community- building)	Ruim 250 Brabantse ondernemers zijn aangesloten en vindbaar op de meertalige website van VisitBrabant. VB verzorgt voor hen o.a. meertalige teksten en doorplaatsing op relevante reviewsites. Vanwege succes heeft VB twee leisure ondernemersevents georganiseerd (Breda en Heeze) over internationalisering en online reputatiemanagement. Ook heeft VB 4 regiobijeenkomsten voor gemeentelijke beleidsmakers georganiseerd.
Aantal shortbreaks (Nederlandse en buitenlandse)	Er is sprake van groei in binnenlandse shortbreaks, internationale bezoekers en zakelijke bezoekers, zoals vermeld in de statenmededeling 'Monitoring vrijetijdseconomie 2018' van december 2018 (PS: 4450707).
Aantal Crossovers Vrijtijdseconomie met andere provinciale opgaven Streefwaarde 2	Meerdere cross-overs zijn gestart, verder ontwikkeld, zoals Van Gogh, festivals en agrofood. Meer informatie: zie de statenmededeling 'Monitoring vrijetijdseconomie 2018' van december 2018 (PS: 4450707).
Geïnvesteed vermogen LOF (€)	De eerste overeenkomst van geldlening is in 2018 gesloten met Oorlogsmuseum Overloon (lening van € 150.000). Daarnaast is ook de tweede overeenkomst van geldlening, onder voorwaarden, in december 2018 getekend. Dit betreft een lening van € 245.000 aan Doloris Labyrint die in januari 2019 daadwerkelijk is verstrekt.

Arbeidsmarktbeleid

Aantal Regionale uitvoeringsprogramma's arbeidsmarktregio's Streefwaarde 4	Aan de vier arbeidsmarktregio's; Noordoost-Brabant, Zuidoost-Brabant, Midden-Brabant en West-Brabant is voor de periode van vier jaar een bedrag van € 2 mln subsidie toegekend per regio voor uitvoering van het arbeidsmarkt-programma
1 Arbeidsmarktdashboard	Men is bezig met de doorontwikkeling van de roadmap voor het arbeidsmarktdashboard
Aantal personen begeleid naar (ander) werk streefwaarde 700	West-Brabant: 329, Noordoost-Brabant: 341, Midden-Brabant 261, Zuidoost-Brabant 888
Jeugdwerkloosheidsvrije zone in 2019 (% tov 2016) Streefwaarde 20% minder werkloosheid tov 2016	Er zijn meer dan 1200 jongeren, zonder werk of studie, benaderd die eerst buiten beeld van instanties waren. Met ruim 750 van deze jongeren zijn afspraken gemaakt over ondersteuning, terwijl andere jongeren met een kort advies of verwijzing op weg zijn geholpen. Tot dusver zijn meer dan 300 van deze jongeren uitgestroomd naar werk of onderwijs.
Aantal innovatieve initiatieven dat financieel ondersteund wordt Streefwaarde 10	Een aantal projecten vanuit de subsidieregeling 'Economie en Innovatie, paragraaf 10 Innovatie Arbeidsmarkt, zijn inmiddels afgerond. Overige projecten worden afgerond in 2019. In totaal zijn 18 projecten ondersteund.
Bereik van Brabantse ondernemers door ambassadeurs van 'Brabants Besten' streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 750 naar 1.000.	Het bereik van Brabantse ondernemers door ambassadeurs van 'Brabants Besten' is groot. De verwachting is dat wel duizenden ondernemers worden bereikt.
Quick scans MKB doorstart streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 1750 naar ondersteuning t/m nazorgfase van 300 ondernemers in de provincie.	260 ondernemers ondersteund (t/m november 2018)
Brabantbreed netwerk mobiliteitscentra streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 naar verbinden van bestaande mobiliteitscentra.	In 2019 zal worden onderzocht of en hoe de bestaande mobiliteitscentra aan elkaar kunnen worden verbonden. Centra verschillen qua gebied, sectoren en werkwijzen van elkaar.
Projecten uitgevoerd in het kader van Flexicurity streefwaarde 8	8 projecten met daarbinnen aandacht voor duurzame inzetbaarheid, flexpools / mobiliteitscentra, strategische personeelsplanning en leven lang ontwikkelen.
Pro/VSO scholen werkplekken bij bedrijfsleven Streefwaarde bij	Het versterken van de strategische positie in het arbeidsmarktoverleg op het niveau van Brabant verloopt goed. Het aantal werkplekken bij het

bestuursrapportage bijgesteld van 150 naar nog te bepalen.	bedrijfsleven wordt niet gerealiseerd. De focus is in eerste instantie meer gelegd op de samenwerking tussen regio's en scholen. Per regio is één groter voorstel ingediend om te komen tot afstemming met een bepaalde sector
Aantrekken en behouden van internationale studenten streefwaarde 250	Resultaten van deze projecten laten zich niet in kalenderjaren meten maar in schooljaren, het gaat cumulatief en is niet uit te splitsen. Het aantal van 250 voor het jaar 2018 is bereikt
Uitvoering kennispact 3.0 (hieronder hangt een 8-tal KPI's) streefwaarde 1	Uitvoering van Kennispact MBO Brabant wordt gerealiseerd conform planning. Er zijn reeds al diverse resultaten gerealiseerd, waaronder:
	- Ontwerpkader onderwijs Kennispact MBO Brabant
	- Pilot keuzedeel "Gezonde Leefstijl"
	- Toolkit techniekdocentschap HR-instrumenten
	- Mmodule Ondernemersvaardigheden
	- Keuzedeel Lean en Creatief
	- Module Robotica
	- Module Energiespecialist
	- Module Lifestyle Coach
	- Certificaat "zorg"
	- Schakeltraject inburgering mbo
Streefwaarde internationale MBO-opleidingen : 2	Met ingang van het schooljaar 2017-2018 zijn een tweetal internationale, volledig Engelstalige mbo-4 opleidingen gestart: Summa International Business en Summa International Engineering
HCA-projecten met Europese financiering-streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 14 naar 20 aanvragen ingediend die nog beoordeeld moeten worden.	18 HCA projecten uit Interreg/OPZuid en 4 Kennisprojecten in POP3, Totaal 22
2 grensinformatiepunten voor Brabantse grenswerkers in België en Duitsland	Twee grensinformatiepunten actief in Eindhoven en Bergen op Zoom.
Aantal arbeidsplaatsen voor Brabanders over de grens van België en Duitsland Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 200 cumulatief naar 100 cumulatief voor bestuursperiode 2015-2019	in de 1e drie kwartalen 2018: 14 geregistreerd bij VDAB. Totale streefwaarde van 100 arbeidsplaatsen voor de bestuursperiode 2015-2019 wordt bereikt.
% bruto arbeidspart. tov totale beroepsbevolking Streefwaarde 71%.	November 2018: 71,2%

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Verschil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten	15.590	37.309	27.713	9.596
Baten	0	350	30	320
Resultaat	-15.590	-36.959	-27.683	-9.276

Toelichting

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000

Totaal afwijking lasten

Innoveren met topsectoren

Uitgaven m.b.t. HTSM zijn ruim € 3 mln. lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt doordat de begrote uitgaven voor agrofood en de resterende middelen voor de Fabriek van de Toekomst in 2018 nog niet tot besteding zijn gekomen. De verwachting is dat deze in het voorjaar 2019 gerealiseerd worden. – Uitgaven m.b.t. Maintenance zijn € 1 mln. lager dan begroot. Dit komt omdat de activiteiten en werkzaamheden voor logistics and warehousing services van de F35 in 2018 reeds met de partners zijn opgelijnd, maar de financiële afwikkeling pas in 2019 plaats vindt.

Arbeidsmarkt

€ 1,7 mln. lager dan begroot. Dit komt doordat:

- De bijdragen aan Kennispact MBO Brabant (voorheen Kennispact 3.0) zeer efficiënt zijn ingezet en de daartoe gereserveerde (bestuursakkoord-)middelen ad € 0,65 mln. niet aangesproken hoefden te worden.
- Dat er naar verwachting € 1 mln. nodig is voor de uitwerking van het bestuurlijk Pact arbeidsmarkt en wel voor de volgende onderwerpen: duurzame inzetbaarheid, modernisering onderwijs, benutting arbeidsreserve en anticyclisch werken. Deze uitwerkingen zullen echter pas in 2019 gerealiseerd worden op basis van het werkplan 2019 van het pact. (vastgesteld in februari 2019)

Ruimte voor bedrijvigheid

Afhandeling van deze FES-middelen m.b.t. voor Aviolanda Woensdrecht is door het Rijk aan provincie overgedragen en afhankelijk gesteld van de oplevering van een robuust ontwikkelplan wat zorgdraagt voor het verstevigen, door ontwikkelen en creëren van nieuwe business. Dit ontwikkelplan en de realisatie hiervan hebben meer tijd nodig, maar zijn aanstaande en vragen een extra impuls die met de vooralsnog niet benutte FES-gelden kan worden gegeven.

Verbonden partijen

De ophoging van de voorziening Verbonden partijen; € 2,3 mln. geraamd t.b.v. Pivot Park is op basis van de informatie ultimo 2018 van Pivot park niet benodigd.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000

Overig -320

Totaal afwijking baten -320

04.04 Energie, innovatie en transitie

Inleiding

Eind 2018 is de Energieagenda 2019-2030 vastgesteld (PS 4437616). Deze strategische agenda stippelt onze koers uit in de energietransitie en vormt met enkele leidende principes de leidraad voor het handelen van de provincie. Dit met het doel om in 2050 in Brabant 100% (2030 50%) duurzame energie en een reductie van 90% van de CO2-uitstoot ten opzichte van 1990 te bereiken (2030 50%). Hiervoor is, ook op weg naar 2030, een wezenlijke verandering noodzakelijk. De Energieatransitie brengt Brabant in beweging, van individu tot de samenleving en is dan ook veel meer dan een onderwerp van beleidsmakers. De Energieagenda 2030 is het kompas voor het handelen van de provinciale organisatie in deze transitie van Brabant.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Energie, innovatie en transitie

We liggen op schema met de uitvoering van de huidige uitvoeringsprogramma's, waarbij we met de vaststelling van de nieuwe Energieagenda 2019-2030 de basis gelegd hebben om te komen tot nieuwe uitvoeringsprogramma's. Verder hebben we vanuit de provincie de procesregisserende rol gepakt in het organiseren van de RES-en en het op koers brengen van keuzes over de strategische uitgangspunten RES-en in lijn met de principes uit de Omgevingsvisie. Wij zetten deze lijn door in 2019.

We blijven inzetten op alle versnellingspaden uit het huidig uitvoeringsprogramma, want deze zijn allen hard nodig voor het behalen van onze doelstellingen. De energietransitie is ook een transitie van onderop. Om dit te stimuleren breiden we onze communicatie naar inwoners en bedrijven in partnerschap met andere organisaties verder uit.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Duurzame energie en energietransitie

De beweging 'Brabant geeft Energie' is gestart en de eerste tender van de subsidieregeling Energie is eind 2018 opgesteld (PS 4410520).

Het plan van aanpak Duurzame Energieopslag (Fuelliance) is eind 2018 vastgesteld en de eerste twee strategische demonstratieprojecten zijn gesubsidieerd; ontwikkeling van een mierenzuurgenerator en een metaalbrander als alternatief voor de kolenbrander.

Voor windenergie hebben we succesvol ingezet op sociale innovatie, en in oktober is het Provinciaal Inpassingsplan voor windmolens langs de A16 vastgesteld. Tevens is een overeenkomst met Enpuls (Enexisgroep) ondertekend voor de Brabantse proeftuin 100.000 elektrische voertuigen en een samenwerkingsovereenkomst met de B5 over slimme laadinfrastructuur. Verder omvat het innovatieprogramma laadinfra inmiddels 45 pilotprojecten waar nieuwe innovaties en proposities op gebied van slim laden worden uitgeprobeerd.

De provincie Noord-Brabant vervult een voortrekkersrol in de Nederlandse transitie naar zero emissie openbaar vervoer. Er rijden inmiddels 57 zero emissie bussen rond in Brabant: 43 elektrische batterijbussen en 2 waterstofbussen in de regio Zuidoost-Brabant, en 12 elektrische batterijbussen in 's-Hertogenbosch. Daarmee is 9 procent van de Brabantse bussenvloot zero emissie.

Om gemeenten optimaal te ondersteunen bij het opstellen van een visie op grootschalige opwek van duurzame energie en in het faciliteren van lokale energieprojecten is een overeenkomst getekend met Enexis, Enpuls en de Vereniging van Brabantse Gemeenten.

Ook is de aanpak voor aardgasvrije wijken in november vastgesteld; wij ondersteunen gemeenten met drie zaken: een aanspreekpunt in de regio, een warmtebronnenregister en een Expertiseteam (PS: 4432386). De actie om installaties in kantoorpanden af te laten stellen om zo energie te besparen is in volle gang; vele potentiële pandeigenaren zijn benaderd, 41 adviezen zijn inmiddels verstrekt. Daarnaast volgden monumentenwachters een opleiding om energiebesparingsadviezen te kunnen geven. In 2018 zijn meer dan 200 sportclubs door het duurzaamheidsloket Sport benaderd om te helpen bij verduurzaming. Verder zijn uit 10 inzendingen voor de prijsvraag 'Energie landschap van de Toekomst' naar ideeën voor concrete duurzame energieprojecten 3 genomineerden gekozen.

Eind 2018 zijn de voorbereidingen voor de warmte- en CO2 koppelingen voor EnergywebXL in een beslissend stadium terecht gekomen. De stakeholders hebben de businesscase verder uitgewerkt en zijn in de laatste fase van onderhandeling over de levering van warmte en CO2.

Provinciale Staten gaven in het aanvullende uitvoeringsprogramma energie opdracht tot een campagne die 1 miljoen Brabanders aanspoort om een bijdrage te leveren aan de energietransitie. De campagne loopt tot mei 2019 en de uitvoering is op koers. De campagneonderdelen rond Nul op de meter woningen, de Duurzame huizenroute, verkiezing duurzaamste huis van Brabant, duurzame hypotheekruimte, vloerisolatie en Buurkracht zijn afgerond. De campagne rond E-rijden en autodelen is gestart in januari 2019 en heeft als doelstelling 150.000 Brabanders te informeren. Verder is met de 'No-Escape Room' op de dag van de Democratie, de dag van de Duurzaamheid en de Dutch Design Week op een vernieuwende manier aandacht gevestigd op de energietransitie. Circa 4.000 Brabanders speelden het spel.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beleidsnota	Indicator	Is de prestatie in 2018 gerealiseerd?
Doelstelling		
Prestaties		
Energie		
Energietransitie als kans voor innovatie en duurzaamheid PS 59/10		
Energietransitie 2016-2019		
	1 tussenevaluatie	Ja, Evaluatie Energie art.217a is uitgevoerd.
	Internationaal onderzoekscuster Solar operationeel	Nee, de regeling van Soliance is verlengd tot maart 2020, omdat de aankoop van een machine vertraagd is. Het onderzoeksvolume komt uit op €13,4 mln. Uit onderzoek blijkt dat ca. 900 arbeidsplaatsen bestaan in de solar industrie.
	* Onderzoeks- volume toegenomen > € 20 mln Streefwaarde minimaal € 20 mln per jaar	
	* Aantal arbeidsplaatsen in solar industrie Streefwaarde 900 arbeidsplaatsen	
	Oprichting Europees onderzoekscuster KIC-Innoenergy (indicator: aantal succesvolle projecten (cumulatief)) Streefwaarde 110	Nee, er zijn 68 succesvolle projecten.
	Aantal nieuwe startups Streefwaarde 10	Ja, er zijn 23 nieuwe startups.
	Omzet bedrijven voortkomend uit KIC Innoenergy Streefwaarde omzet > € 15 mln per jaar	Er zijn geen cijfers beschikbaar voor Brabant, voor de Benelux is sprake van een omzet van € 147 mln.
	Cleantechfonds:	
	* aantal investeringen	Vanaf 2014 zijn 3 investeringen gedaan. Geconstateerd is dat de scope van het fonds te eng is. We zijn in gesprek met de BOM m.b.t. herziening van de scope.
	* Directe werkgelegenh. Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 100 naar 17 arbeidsplaatsen	Directe werkgelegenheid komt in 2018 uit op 17 arbeidsplaatsen.
	Ontwikkeling Biobased economy in Brabant:	Het aantal participaties t/m 2018 is beperkt tot 3. Geconstateerd is dat de fondsvoorwaarden niet matchen met de marktvraag. We zijn in gesprek met de BOM hierover.
	* aantal investeringen Biobased fund (cumulatief) streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 7 naar 3	
	Aantal fte dat zich vestigt op green chemistry campus Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 150 naar 100	Ja, de demohal is opgeleverd. Er zijn ca 100 fte gevestigd op de Green Chemistry Campus.
	Aantal nieuwe arbeidsplaatsen in	Moment van meting is 2020. Eind 2017 uitgevoerde monitor toont dat doelstelling kan worden behaald. Het verwachte aantal nieuwe arbeidsplaatsen in 2018 is 2.500 (cumulatief).

biobased economy	
Aantal arbeidsplaatsen behouden	Moment van meting is 2020. Eind 2017 uitgevoerde monitor toont dat doelstelling kan worden behaald.
Ontwikkeling cluster Elektrisch rijden / slimme netwerken	Moment van meting is 2020. Het verwachte aantal arbeidsplaatsen in 2018 is 1.200.
Percentage duurzame energie cumulatief Streefwaarde 9%	Nee, prognose op basis van verwachte ontwikkelingen in 2018: 7,5 %. Op basis van de tussenevaluatie en onze eigen prognose blijft de ambitie van 14% in 2020 haalbaar.
Percentage energiebesparing cumulatief 2%	Ja, laatst beschikbare cijfer energiebesparing in bedrijfsleven is over 2017: 3,1%.
Percentage CO2 reductie tov 1990 cumulatief 11%	Nee, 4,5%; het cijfer is gebaseerd op de afname CO2-emissie ten opzichte van 1990. Eerder is wegens gebrek aan gegevens over 1990 gerapporteerd over de ontwikkeling tov 2010, er zijn nu echter ook provinciale cijfers over 1990. Omdat dit landelijk en internationaal het basiscijfer is, zijn wij in de Energieagenda 2019 – 2030 ook uitgegaan van 1990 als basisjaar. Het meest recente provinciale getal is over 2016. Voor 2018 is de landelijke ontwikkeling van 2017 en eerste drie kwartaal 2018 evenredig vertaald naar de provincie.
Fte werkzaam in de duurzame energiesector. Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 11.800 fte naar 12.500 fte	In de Nationale Energieverkenning van ECN en PBL is een prognose voor de werkgelegenheid voor 2018 t.o.v. 2016 opgenomen. Die is in Nederland + 25.000 FTE. Voor Brabant zal dat 1/6de zijn; dus 4.150 FTE. Prognose is (cumulatief) 12,650 (8.500 in 2016) + 4,150
Aanpak nul op de meter (NOM) in de bebouwde omgeving (indicator: aantal huizen) Streefwaarde 1000	Info nog aan te leveren
Onze eigen gebouwen zijn verduurzaamd. Streefwaarde aanbesteding gereed	Ja, aanbesteding zonnepanelen op nieuwbouw is rond, realisatie is gestart.
De provincie stimuleert en ondersteunt Brabantse overheden bij het verduurzamen van hun vastgoed, oa via Energiefonds (indicator: aantal gemeenten) Streefwaarde 20	Info nog aan te leveren
Zero Emissie openbaar vervoer Brabant (%) Streefwaarde 9%	Ja, er rijden 57 zero emissie bussen in Brabant (9% van de totale vloot).
Een dekkend netwerk van publieke laadinfrastructuur voor elektrisch rijden (indicator: aantal laadpunten) Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 5000 naar 4000	Ja, 4471 publieke laadpalen in PNB per december 2018 (RVO). Er is een grootschalige publieke aanbesteding gerealiseerd om gemeenten te faciliteren. Middels showcases wordt de vraag gestimuleerd;
	• Showcase 'Slim Laden = Voordeel pakken' in Best is gestart en wordt doorontwikkeld. • Showcase 'Slim Laden achter de Grootverbruiker-meter' te Waalwijk (2 sporthallen, 1 zwembad). In Breda, Koppeling van zon-PV op NAC Stadion, 1.900 zonnepanelen.
Aantal elektrische voertuigen in Brabant Streefwaarde 30000	Ja, er rijden een kleine 30.000 elektrische voertuigen rond in Brabant.
Beoordeling of de extra impulsen van de omgevingsdiensten in 2016 en 2017 ertoe hebben geleid dat Energie volwaardig wordt meegenomen bij	Ja, Vorig jaar heeft de provincie de omgevingsdiensten de opdracht gegeven om via toezicht energiebesparing te stimuleren bij bedrijven die onder provinciale bevoegdheid vallen. Uit een evaluatie hiervan zijn een aantal nieuwe inzichten en kansen naar boven gekomen waarmee de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving (VTH) nog meer energiebesparing kunnen helpen realiseren, binnen de huidige wettelijke normen voor bedrijven. Om deze kansen te verzilveren is er voor 2018/2019 een extra opdracht uitgezet naar de omgevingsdiensten. De provincie Noord-Brabant is met deze aanpak op het gebied van VTH en energiebesparing één

toezicht, handhaving en vergunningverlening Streefwaarde 1 beoordeling	van de koploper-provincies in Nederland. Naast VTH stimuleert de provincie op vele andere manieren energiebesparing en duurzame energieopwekking bij bedrijven.
We hebben met minimaal 20 grootverbruikers afspraken over de energietransitie. Streefwaarde 20	Ja,
	- er is een 'industrie' diner georganiseerd met 40 grootverbruikers van gas; - opvolging diner: in gesprek met ca. 6 bedrijven over verduurzaming van hun productieprocessen (elektrificering); - energiebesparings- en innovatiescans industrie (tenminste 20 bedrijven).
We bereiden met onze stakeholders minimaal 3 grootschalige projecten (50MW of meer) voor, zoals EnergywebXL, Geothermie BV en zonnepark Nyrstar Streefwaarde 1 besluit op basis van uitgewerkte businesscase	Ja, de uitvoering voor 65 ha zonnepark bij Nystar in Budel is gestart (contractfase is afgerond). De businesscase EnergywegXL is vertraagd, planning is gericht op 'Letter of Intent' in april en eind van het jaar een GO/NOGO beslissing. Tevens is de uitvoering van het 'toekomst vast maken' van het Amernet gestart door duurzame en meer decentrale energiebronnen, in combinatie met meer draagvlak bij de afnemers.
Sustainable Energyfarming. Besparing PJ in agrarische sector Streefwaarde start ontwerpfase uitvoeringspraktijken	Ja, we liggen op koers om van de 8 praktijken minimaal 5 te laten slagen en 0,3 PJ aan besparing te realiseren. Het kenniscluster waterstof is afgerond met de publicatie 'Waterstof; de kern van ons nieuwe energiesysteem', inclusief zes uitdagingen voor Brabant. In februari start een nieuwe kenniskring 'Slimme stad en ommeland.
Aantal totaal gerealiseerde MW Windenergie in Brabant streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 330 MW naar 203 MW	Ja, in 2018 is 220 MW opgesteld (uit Monitor Wind op land 2017), 57 MW gaat gebouwd worden (Groene Dijk Etten-Leur, Industrierrein Moerdijk, Kabeljauwbeek Woensdrecht, De Spinder Tilburg). Naar verwachting zijn deze begin 2020 operationeel. Daarnaast verwachten we dat er voor circa 80 MW aan omgevingsvergunningen wordt afgegeven, waarbij realisatie van de windturbines in de daaropvolgende jaren plaats kan vinden (Windpark Karolinadijk Steenberg, windpark Ecopark Waalwijk, Elzenburg-De Geer Oss, Bedrijventerrein Veghel Meijerijstad, Kempengrens Reusel-De Mierden, De Pals Bladel).

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Verschil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten	6.722	5.857	7.161	6.606	555
Baten	91	181	181	370	-189
Resultaat	-6.631	-5.676	-6.980	-6.236	-743

Toelichting

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000

Energietransitie (dlv investeringsagenda)	221
Elektrisch rijden laadinfra	220
Overig	114
Totaal afwijking lasten	555

Betreft middelen Reserve Energietransitie 3e tranche, deze zijn o.b.v. uitvoeringsprogramma verdeeld over de diverse thema's. Op diverse thema's blijft de realisatie een klein beetje achter bij de raming.

Elektrisch rijden; kosten mbt laadinfrastructuur vallen lager uit dan begroot.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000	
Overig	189
Totaal afwijking baten	189

